

ВОЛИНЬ У ДОПІ І ТВОРЧОСТІ АНДРІЯ КУШНІРЕНКА

Василь Сабран

Кременеччина — це край, широко оповитий легендами та піснями, край зі славною багатолітньою історією, витоки якого сягають ще далекої княжої доби, край, який дав світові геніального поета-романтика Юліуша Словацького, українського композитора Михайла Вериківського та багато інших славних імен, серед яких чільне місце займає видатний український хоровий диригент, композитор і громадський діяч Андрій Кушніренко.

Народився Андрій Миколайович в с. Великі Загайці Кременецького повіту (нині Шумського району) на Тернопіллі. Мальовниче село Великі Загайці розташоване на річці Вілія, що на теренах Південно-Західної Волині, і відзначається високою народнописенною культурою, яка формувалася на протязі багатьох століть і збереглася до наших днів. За матеріалами фольклорної експедиції, проведеної автором статті спільно зі студентами мистецького факультету Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка в 1999 році в селі Великі Загайці, добре збереглася і побутувала на той час весняна, купальська та жнивна календарні обрядовості, що гіпотетично стали основою створення композитором обрядових сцен «Обжинки» та «Весна-красна» із циклу «Пори року». Село відзначається надзвичайною співучістю, тут проживають цілі співочі родини Соловеїв, Гуменюків (з них походила мати композитора), Пархом'юків (це сусіди та далекі родичі), Гнатюк та інших. Серед них яскраво вирізнялася родина Кушніренків, в якій гарно співали батько Микола Олександрович, мати Олена Яківна, брат Іван, дядько Никанор та малий Андрій. Дана співоча атмосфера мала великий вплив на формування особистості Андрія. У спогадах, писаних 2000 року у Чернівцях, він згадує про своє босоне дітинство так: «Хата моя у селі Великі Загайці, де пройшло дітинство, стояла на горбочку, біля самої церкви. Розповідала мені моя мати, що я народився «сліпим хлопчиком, а коли через декілька днів хрестив мене сільський священник і побачив мої засліплені очі, то окропив мене свяченою водою, промовивши: «Хай відкриються очі твої!». І справді, сталося неймовірне в ту мить чудо: відкрилися очі мої, і я побачив світло».

З раннього дитинства в пам'яті Андрійка залишилося незабутнє враження від відвідин Свято-Успенської Почаївської лаври, чудодійної своїми реліквіями. Від Загаєць до Почаєва — близько сорока кілометрів. Треба було, за традицією, що віддасть подолати пішки. Такий похід було здійснено з мамою, коли синові виповнилося п'ять років. Відвідини, як згадує він вже у зрілому віці, справили на нього незабутнє враження, появило чудодійною святістю, він відчув якусь особливу ауру і зберіг це відчуття назавжди.

Згодом, ставши вже визнаним музичним діячем, відомим композитором, Андрій Миколайович згадував: «У Соборі Почаївської Божої Матері я вперше почув чудовий багатоголосний хор, що лунав, як мені здавалося, десь із небес і пробуджував усвідомлення величчя чогось надзвичайного, надземного, що володіло мною, вселяло в мене духовну енергію могутньої сили, і я був у її полоні. Може, з тієї хвилини і народжувався в мені сьогоднішній Кушніренко, який ще в дитинстві увібрав ті чарівні звуки, котрі відлунюються і донині у моїй пам'яті».

З раннього дитинства Андрій співає у церковному хорі. Та перш ніж прилучитись до хорової майстерності співаків, він разом із братом та матір'ю пройшов усі ази церковного співу. З неймовірним щастям та гордістю майбутній композитор вперше заспівав у хоровому колективі. Зберіг юнак й багаті традиції рідного села. Сільський хор виступав з концертом не лише у Загайцях, а й у сусідніх селах. Дійшло до того, що хоровий колектив виступав навіть у Варшаві на конкурсі хорового співу, де здобув перше місце. Як згадував Андрій Миколайович, у репертуарі були такі твори прославлених композиторів, як «Бандура» і «Кобза» Г. Давидовського, «Щедрик» і «Ой

з-за гори кам'яної» М. Леонтовича, «Пливе човен» М. Лисенка, «Пташиний хор» М.Політова-Іванова, а також релігійні наспіви «Херувимська» Д. Бортнянського, «Пасхальні ірмоси» А. Веделя, «Сугуба Єктенія» О. Кошиця, «Отче наш» О. Аляб'єва. Це була його перша академія.

Крім співу в хорі, малий Андрійко робить спроби гри на різних народних музичних інструментах. Бубон став першим музичним подарунком юного музиканта, який він отримав від темногаєцьких родичів матері. На ньому Андрій вибивав свої перші мелодії. Та коло музичних захоплень не обмежилось лише цим інструментом. Хлопець також грав на гармошці, гітарі, мандоліні, але найбільше сподобалося йому звучання скрипки. Вона його привабила чарівними звуками та надзвичайною мелодійністю, і з того моменту він мріяв її отримати. Згодом така нагода випала: знайшлася поламана скрипка на горіщі сільського священика Веніаміна Осадковського, а майстер на прізвисько Цукерник поладнав інструмент. Відтоді Андрій постійно грав на скрипці на слух, яким він був щедро обдарований від природи.

На формування мистецького хисту хлопця великий вплив мала музична атмосфера Кременеччини, яка панувала в передвоєнні роки на Південно-Західній Волині, де під гнітом Польщі активізувалась діяльність Українського культурно-освітнього товариства, створеного в 1936 р. після закриття «Просвіти». Хор і оркестр товариства під орудою Івана Капітонця активно концертував на теренах краю, популяризуючи українську хорову й інструментальну музику.

Маючи хороший голос, Андрій співає в учнівському хорі школи, до першого класу якої пішов у 1940 році. Поступово він виділився серед співаків хору. На олімпіаді шкільних колективів у м. Великі Дедеркали керівник учнівського хору та директор Загаєцької школи Петро Павлович Трофимчук доручив малому Кушніренкові, як виключення, продиригувати хором пісню «Із-за гір та з-за високих». Юний диригент майстерно керував хором і заслужив бурхливі аплодисменти. З цього моменту й розпочалася «диригентська кар'єра» майбутнього маестро.

Надзвичайно плідним для становлення музичної особистості композитора був кременецький період його життя. Після закінчення Великозагаєцької семирічної школи у 1948 році Кушніренко поступив у восьмий клас Кременецької середньої школи №3. На той час в школі викладав уроки музики та керував учнівським хором відомий у краї вчитель та хоровий диригент Микола Антонович Матерський, випускник Кременецької духовної семінарії та колишній студент теологічного факультету Варшавського університету. Він звернув особливу увагу на музичні здібності талановитого хлопця і перший познайомив його з музичною грамотою. З Миколою Антоновичем Андрія Кушніренка пов'язує багаторічна дружба. Будучи вже відомим музикантом, Кушніренко завжди був бажаним гостем у родині Матерських. Протягом навчання в третій десятирічці Кушніренко був активним учасником виступів шкільного хору й оркестру під керівництвом Матерського, удосконалював техніку гри на скрипці. У Кременці він уперше побачив фортепіано.

У своїх спогадах серед кременчан добрим словом згадує талановитого педагога, хормейстера, диригента Івана Івановича Гіпського, діяльність якого мала значний вплив на стан музичної культури краю.

Професійну освіту Іван Гіпський отримав під час навчання у Дерманській вчительській семінарії, згодом заочно закінчив 2-річні музичні курси у Львові (1930) та Варшавську консерваторію (1937).

Директор Музичного канікулярного осередку Кременецького ліцею, професор Варшавської консерваторії Б. Рутковський доручає Гіпському на курсах диригентів, які відбувалися у липні 1935 року, проводити заняття з диригування, вивчення співочого репертуару та хорових вправ. За рекомендації себе вимогливим і знаючим спеціалістом,

Іван Іванович продовжує роботу в Музичному канікулярному осередку до його закриття у 1939 році. У 1941 р. Гіпський відкриває одну із найперших на Тернопіллі музичних шкіл при Кременецькій «Просвіті» (1941 — 1942) та на протязі 1944 — 1976 рр. працює незмінним директором Кременецької музичної школи ім.М.Вериківського. Близкучий організатор і диригент хору у 1944 р. організовує в Кременці Українську державну хорову капелу Тернопільського обласного відділу у справах мистецтв, з якою на протязі майже десятиріччя концертував по Західній Україні, популяризуючи українську та зарубіжну хорову класику.

Побачивши феноменальні здібності юного Андрія Кушніренка, Іван Іванович почав на професійному рівні навчати його теорії музики та сольфеджіо, а також основ хорової роботи.

Після закінчення десятирічки в 1952 році Кушніренко повертається в рідне село, деякий час працює завідувачем сільського клубу, а пізніше — вчителем співів і музики в школі та керівником шкільного хору, з яким вивчав пісні під акомпанемент оркестру, який сам організував із обдарованих сільських юнаків.

Протягом свого життя Андрій Миколайович підтримував тісний контакт із рідним селом, цікавився його культурним життям, записував нові зразки народнописенного фольклору. Будучи керівником Буковинського ансамблю пісні і танцю, починаючи із 80-х років минулого століття, щорічно приїжджав з концертом у Великі Загайці, де був побудований один із найкращих в Шумському районі Будинок культури.

Останній приїзд був 2011 року. Колектив заслуженого Буковинського ансамблю був запрошений в місто Тернопіль на Співоче Поле для участі у святковому концерті, присвяченому 20-й річниці Незалежності України. Після виконання авторського твору композитора — одночастинної кантати для соліста, хору та симфонічного оркестру «Молюсь до тебе, Україно» —

маестро з колективом одразу виїхав на зустріч із земляками в рідне село.

За розповіддю О. Солов'я, уродженця села Великі Загайці, концерт тривав більше трьох годин. Він перетворився у щирий вечір спогадів, де у перерві між концертними виступами земляки вільно спілкувалися із композитором на сцені та в глядацькій залі, куди до своїх улюблених земляків сходили маестро. Концерт став своєрідним прощанням композитора із рідним селом та його жителями: він інтуїтивно відчув, що вже більше сюди не повернеться...

А.Кушніренко неодноразово

бував на зустрічах з учнями та вчителями

Великозагаєцької загальноосвітньої школи, в музеї якої одною з найбільших є експозиція, присвячена славетному землякові. Там зберігаються особисті речі композитора, нотні рукописи, серед яких «Гімн школи», написаний композитором із символічним автографом-посвятою: «Будьмо, гей, гей, гей! Ваш Андрей!».

Останні роки після смерті батьків Андрій Миколайович підтримував контакт з рідним селом через родину Соловеїв. Катерина Григорівна Соловей є завідувачем шкільного музею. З великою теплотою згадують про композитора Клавдія Бобко та Надія Волторніста, котрі співали у першому хорі, організованому Кушніренком у Великозагаєцькій школі.

Творчість А.М.Кушніренка є надзвичайно популярною на Кременеччині. Його оригінальні твори та хорові обробки українських народних пісень входять до репертуару художніх колективів Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка: в репертуарі камерного хору інституту — «Коломийки» (слова народні), «Садок вишневий коло хати» (на слова Т.Г.Шевченка), «Подольночка» (слова народні); в репертуарі жіночого хору — обробки українських народних пісень «Плине кача, плине», «Ой виїду я на ту гору»; в репертуарі ансамблю викладачів — обробка української народної пісні «А коник чорненький» та щедрівки «Щедрий вечір, щедрівочка» та інші.

ФОРУМ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ

На базі Тернопільського національного педагогічного університету ім.Володимира Гнатюка відбулась Міжнародна науково-практична конференція «Методологічні засади і наступність релігієзнавчих досліджень в Україні», яку підготували Центр дослідження духовної культури ТНПУ ім.Володимира Гнатюка, відділення релігієзнавства Інституту філософії ім.Г.С.Сковороди НАН України у співпраці з Тернопільською обласною організацією Української асоціації релігієзнавців, Тернопільським обласним осередком НТШ, Тернопільською обласною універсальною науковою бібліотекою і ТНТУ ім.Івана Пулюя. Науковий форум розпочався презентацією творчості українських релігієзнавців Арсена Гудими і Наталії Гаврилової.

На пленарному засіданні, яке розпочалося вступним словом професора ТНПУ Еллі Бистрицької «Релігієзнавча проблематика у наукових здобутках тернопільських вчених», прозвучали доповіді провідних фахівців України, професорів Анатолія Колодного («Методологічні принципи наукових досліджень українських релігієзнавців»), Петра Яроцького («Актаулізація релігієзнавчих досліджень в Україні з урахуванням доробку тернопільських науковців»)

і Людмили Филипович («Роль релігії в сучасних соціально-політичних процесах: нові підходи у вивченні»), а також повідомлення заступника директора Департаменту культури, релігії та національності Тернопільської ОДА Ігоря Кульчицького («Відносини держави і церкви у контексті набуття релігійними організаціями статусу юридичної особи»).

Основна робота наукового форуму здійснювалась у секційному форматі. Науковці працювали у двох тематичних напрямках: «Методологічні засади розвитку сучасного українського релігієзнавства» та «Багатоманітність наукових пошуків у сучасному релігієзнавстві». Тематика першого напрямку зобов'язувала науковців вирішувати історіографічні, теоретико-методологічні аспекти і критерії сучасних досліджень проблем свободи совісті та свободи релігій, релігійної свідомості як мети взаємодії філософії релігії з теологією, проблем релігійної ідентифікації, місця релігії в глобалізованому світі як фактора соціальної толерантизації, а також методології дослідження історії церкви, єпархій і монастирів, використання документальних і усних джерел при вивченні інституалізації релігійних організацій, методологічних аспектів еволюції релігієзнавства.

Другий тематичний напрям спрямував увагу науковців на історико-теоретичні аспекти релігієзнавчої науки. Зокрема, на висвітленні ролі церкви як складової громадянського суспільства, впливі релігії на формування масової свідомості, насамперед моральної, естетичної, правової. Йшлося також про соціально формуючу роль релігії в контексті національно зорієнтованої Концепції освіти в Україні, про нормативний характер принципів соціального та морального вчення християнської церкви. Окремі доповіді були присвячені релігієзнавчій творчості волинських науковців минулого і сучасності. Саме в такому аспекті актуально прозвучала доповідь завідувача кафедри суспільних дисциплін нашого інституту, доктора історичних наук Ірини Скакальської «Напрямок громадсько-релігійної діяльності національної еліти Західної Волині (за матеріалами видання «Церква і нарід», 1936 р.)».

Конференція завершилася презентацією «Центр духовної культури: регіональні наукові проекти в контексті формування і розвитку практичного релігієзнавства в Україні».